

## บทที่ 2

### ทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

#### 2.1 ทบทวนวรรณกรรม

##### การเข้าถึงทรัพยากรการผลิตของสตรี

การเข้าถึงและการครอบครองทรัพยากรการผลิตเป็นเงื่อนไขสำคัญที่เป็นการกำหนดสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของปัจเจกชน เนื่องจากผู้เข้าถึงปัจจัยการผลิตได้มากย่อมจะมีโอกาสเพิ่มผลผลิตของตนได้มากในภาคเกษตร การเข้าถึงทรัพยากรที่ดินจะถูกกำหนดโดยสิทธิทำกิน (User Rights) ซึ่งทำให้การเข้าใช้ประโยชน์ที่ดินของผู้หญิงและผู้ชายในอำเภอดอกคำใต้จะไม่ค่อยมีความแตกต่างกันมาก จะพบว่าการสืบทอดกรรมสิทธิ์ในที่ดินมอบผ่านทางผู้หญิง ดังนั้นผู้หญิงจึงค่อนข้างมีกรรมสิทธิ์ที่ชัดเจนในการเข้าถึงทรัพยากรที่ดิน แม้ผู้หญิงดอกคำใต้มีกรรมสิทธิ์ที่ดินมากก็ตาม แต่ที่ดินมีราคาถูก สภาพแห้งแล้ง ผลผลิตต่ำ ขายไม่ได้ราคา (วิฑูรย์ ปัญญาภูด และ ตริยดา ตริมรรคา อ่างใน ประสาน ดังสิกบุตร, 2542 : 21)

ปัจจุบันกฎหมายรัฐธรรมนูญได้บรรจุประเด็นสิทธิสตรีเท่าเทียมชายไม่เลือกปฏิบัติตามวัฒนธรรมดั้งเดิมแล้ว ดังนั้นสภาพสตรีย่อมจะมีสิทธิที่จะออกไปทำงานนอกบ้านได้ จึงทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นเพื่อจุนเจือครอบครัว สำหรับด้านความอบอุ่นของครอบครัว การดูแลสมาชิกบุตร – ธิดา จึงลดลง ส่วนงานบ้านจะใช้เครื่องทุ่นแรง ตามสมัยวิโคคินิยม สะดวกสบาย ลูก ๆ ส่งเข้าเนอสเซอรี่ตั้งแต่เยาว์วัย

แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจในระบบทุน ได้สร้างผู้ด้อยโอกาสและผู้รับเคราะห์จำนวนมหาศาลให้เกิดขึ้น (มูลนิธิหญิง อ่างใน ชีรนาถ กาญจนอักษร, 2542) เกิดทุนและการแบ่งงานกันทำระหว่างชาติ ก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงาน ไม่เพียงแต่งานจะมีจำกัด ชนิดของงานที่ให้โอกาสหญิงทำยิ่งจำกัดมากกว่า หากต้องการทำงานที่จะได้เงินมาก ๆ เพื่อเลี้ยงปากท้องตนเองและครอบครัว ญาติ พี่น้อง ต้องออกไปทำงานต่างประเทศ

## 2.2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การค่าบริการทางเพศ โดยพื้นฐานแล้วเกี่ยวข้องกับลักษณะเฉพาะของการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศ ซึ่งผู้หญิงจะถูกจำกัดอยู่ในงานประเภทผลิตซ้ำ (Reproductive Work) อันได้แก่ งานบ้านและการให้บริการทางเพศ ลักษณะงานดังกล่าวมีผลกำหนดประเภทของงานที่ว่าจ้างผู้หญิงในตลาดแรงงานย้ายถิ่น สาระหรือองค์ประกอบที่สำคัญของธุรกิจการค่าบริการทางเพศ คือ การบังคับและการหลอกลวงเยาวชนสตรี (Wijers อ้างใน มุลนิธิผู้หญิง, 2540 )

พระราชบัญญัติปราบการค้าประเวณี พ.ศ. 2503 ทั้งโทษจำคุกและโทษปรับไม่เกิน 4,000 บาท และโทษจำคุกจะอยู่ระหว่างไม่เกิน สามเดือน ถึงไม่เกิน 1 ปี

การค้าประเวณีอย่างเปิดเผยถือเป็นเรื่องผิดกฎหมายที่มุ่งปราบมิใช่ปรามในขณะการเปิดสถานบริการ สถานเริงรมย์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการขายบริการทางเพศ กลับเป็นเรื่องถูกกฎหมาย ผู้ค่าบริการทางเพศจึงเป็นผู้กระทำผิดกฎหมายโดยตรง ผู้ค่าบริการจึงต้องแอบแฝงอยู่ในสถานบริการที่ไม่ผิดกฎหมายเพื่อหารายได้ กฎหมายในปัจจุบันจึงเท่ากับเอื้ออำนวยประโยชน์โดยตรงแก่ธุรกิจสถานบริการต่าง ๆ ที่หาผลประโยชน์จากการขายบริการทางเพศแอบแฝงของหญิงค้าบริการทางเพศในรูปแบบต่าง ๆ

แนวคิดทฤษฎีเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจในครัวเรือนของชุมชน ทำให้เห็นแนวทางที่จะศึกษามิตินหญิง/ชาย ในเรื่องการเคลื่อนย้ายแรงงาน โดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของแรงงานด้านการผลิตและผลิตซ้ำ เช่น สมาชิกคนใดที่สามารถให้หลักประกันแก่ครอบครัวได้ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับประเด็นหญิงชายอย่างมาก โดยทั่วไปผู้หญิงมีความเชื่อถือมากกว่าชายในเรื่องการรักษาความสัมพันธ์ ติดต่อบริการและส่งเงินให้แก่ครอบครัว โดยเฉพาะเมื่อลูกของตนอยู่ในความดูแลของสมาชิกในครัวเรือน ดังนั้นระบบครอบครัวจะเป็นแรงผลิตที่สำคัญ สำหรับผู้หญิงมากกว่าชายในการตัดสินใจอพยพออกไปหางานทำ ปัจจัยเป็นตัวกำหนด ได้แก่ ความบีบคั้นเชิงเศรษฐกิจ และสังคมในครอบครัวที่มีต่อผู้หญิง (Massey, et al. อ้างใน มุลนิธิผู้หญิง, 2540)

อุดมการณ์อำนาจที่เปิดโอกาสให้ผู้ชายเป็นฝ่ายได้เปรียบ ทำให้เกิดอำนาจในการผูกขาดผู้หญิงไว้ครอบครอง มโนทัศน์เรื่องความบริสุทธิ์ หรือพรหมจารี "การรักษาวงศ์วานตัว" และ "การทำตนให้เป็นที่น่าเชื่อถือ"มิให้ถูกครหานินทาเป็น "ภาพลักษณ์" (Image) ของผู้หญิงที่ดีหรือกุลสตรี เป็นแบบแผนพฤติกรรมทางเพศของผู้หญิงที่ดีให้ถือปฏิบัติ เซ็กส์ของผู้หญิงกลายเป็นกลไกในการ

สืบทอดอำนาจและทรัพย์สินสมบัติเพื่อความอยู่รอด ในขณะที่ชายสามารถตัดดวงความสุชนอกบ้านได้โดยไม่มีกฎกติกาใดทั้งสิ้น

แนวคิดและงานวิจัยของ ผาสุก พงศ์ไพจิตร (อ้างใน อธิรนาถ กาญจนอักษร, 2542) แม้ว่า จะมีผู้ประกอบการอาชีพบริการทางเพศ ประสบความสำเร็จ แต่ก็เป็งานเสี่ยงอย่างยิ่ง มีทั้งอันตราย เจาะหน้าและสำหรับอนาคตระยะยาว เนื่องจาก เป็นอาชีพที่ผิดกฎหมาย สังคมไม่ค่อยจะยอมรับเท่าไร และเสี่ยงต่อสุขภาพ โดยเฉพาะการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ในประเทศไทย

แนวคิดของความสัมพันธ์ทางทรัพย์สิน ในการจำแนกทรัพยากรครอบครัว (ลูริส และคณะ อ้างใน บัวพันธ์ุ พรหมพิทักษ์, 2542) เรียกว่า Resource Profile of The Household แบ่งออกได้ 4 ประเภท ดังนี้

1. ทรัพยากรทางวัตถุ อันได้แก่ ความมั่งคั่ง ทน ที่ดิน เครื่องมือทางการผลิต เป็นต้น
2. ทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ กำลังแรงงาน ทักษะ การศึกษา สุขภาพ สภาวะโภชนาการ และอายุของสมาชิกในครัวเรือน
3. ทรัพยากรทางสังคม ได้แก่ ตำแหน่งทางสังคมของผู้นำ เช่น เป็นกรรมการหรือตัวแทน ธ.ก.ส. ฯลฯ ตำแหน่งทางสังคมดังกล่าว ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ของครัวเรือนกับสถาบันหลัก 3 สถาบัน อันได้แก่ สถาบันชุมชน สถาบันรัฐ สถาบันตลาด ซึ่งเป็นช่องทางที่จะเข้าถึงทรัพยากรที่มาจากภายนอกครอบครัว
4. ทรัพยากรวัฒนธรรม หมายถึง เครือข่ายทางเครือญาติและสถานภาพของครอบครัว ในแต่ละขั้นตอน ของวงจรครอบครัว ในแต่ละขั้นตอนของวัฏจักรครอบครัว

ในกรณีงานการศึกษาค้นคว้าฉบับนี้ ผู้ทำการศึกษาเห็นสมควรเน้นความหมายของ ทรัพยากรภายในครอบครัวเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เนื่องจากเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษามนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ผลงานการศึกษาค้นคว้าฉบับนี้ให้เหมาะสม และสอดคล้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จึงจัดแบ่งทรัพยากรได้ 4 ประเภท ดังนี้

- ประเภทที่ 1 ทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่ ที่ดิน ป่า แหล่งน้ำ ลำธาร แร่ธาตุ และสภาวะอากาศ
- ประเภทที่ 2 ทรัพยากรเชิงเศรษฐกิจ ได้แก่ เงินฝากธนาคาร สินเชื่อ การเครดิต เงินออม บ้าน รถยนต์ ทรัพย์สิน

- ประเภทที่ 3 ทรัพยากรทางสังคม ได้แก่ ตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม สถาบัน องค์กรต่าง ๆ  
 เครือข่ายทางญาติ สถาบันครอบครัว
- ประเภทที่ 4 ทรัพยากรทางเทคโนโลยี ได้แก่ การศึกษา ข้อมูลข่าวสาร ความชำนาญทาง  
 เทคนิค ทักษะ ความสามารถ แรงงาน

### 2.3 กรอบแนวความคิด

กรอบแนวความคิด เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการค้นหาปัญหา ที่จะนำไปสู่การกำหนด เป้าหมายโครงการพัฒนาที่สนองต่อการแก้ไขปัญหาของผู้หญิง โดยกรอบแนวคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยง 3 องค์ประกอบ (Overholt, et al. อ้างใน บัวพันธ์ พรหมพักพิง, 2542)

1. การระบุถึงกิจกรรมที่สมาชิกครอบครัวทางสังคมแต่ละคน กิจกรรมซึ่งกล่าวถึง แบ่งออกเป็น 2 ด้าน จะนำมาประเมินในสามมิติ ระบุเพศที่ ทำ อายุ และการจัดสรรเวลา ได้แก่

1.1 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าและบริการโดยตรง

1.2 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการโอบอุ้มคุ้มครองการผลิต เช่น การเลี้ยงดูเด็ก การดูแลรักษาผู้ป่วย หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับ "งานบ้าน"

2. การพิจารณาการเข้าถึงและการควบคุม (Access and control Profile) โดยระบุถึงทรัพยากรที่ปัจเจกบุคคล มีความสามารถที่จะควบคุม เพื่อให้บรรลุถึงการกระทำกิจกรรมของตน และการได้รับประโยชน์จากทรัพยากรนั้น ๆ

3. การพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อผลกระทบและการควบคุมเข้าถึงทรัพยากร (Factors Influencing Activities, Access and Control) ปัจจัยต่าง ๆ ครอบคลุมถึงสถานะทั่ว ๆ ไปทางเศรษฐกิจ โครงสร้างสถาบันประกอบด้วย ประชากร สังคม และวัฒนธรรม บรรทัดฐานของชุมชน กฎหมาย การศึกษา และการอบรม สถานการณ์ทางการเมือง

### 2.4 นิยามศัพท์

1. ทรัพยากร หมายถึง ทรัพยากรในการผลิต แบ่งออกได้ 4 ประเภท

ประเภทที่ 1 ทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่ ที่ดิน ป่า แหล่งน้ำ ล่าหาร แร่ธาตุ และสภาพอากาศ

- ประเภทที่ 2 ทรัพยากรเชิงเศรษฐกิจ ได้แก่ เงินฝากธนาคาร สินเชื่อ การเครดิต เงินออม บ้าน รถยนต์ ทรัพย์สิน
- ประเภทที่ 3 ทรัพยากรทางสังคม ได้แก่ ตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม สถาบัน องค์กรต่าง ๆ เครือข่ายทางญาติ สถาบันครอบครัว
- ประเภทที่ 4 ทรัพยากรทางเทคโนโลยี ได้แก่ การศึกษา ข้อมูลข่าวสาร ความชำนาญทางเทคนิค ทักษะ ความสามารถ แรงงาน

ในกรณีงานการศึกษาค้นคว้าฉบับนี้ ผู้ทำการศึกษาเห็นสมควรเน้นความหมายของทรัพยากรภายในครอบครัวเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เนื่องจากเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษามนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ผลงานการศึกษาค้นคว้าฉบับนี้ให้เหมาะสม สอดคล้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. ผู้หญิงดอกคำใต้ หมายถึง ผู้หญิงดอกคำใต้วัยทำงาน จัดแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่
  - ประเภทที่ 1 ผู้หญิงดอกคำใต้วัยทำงาน ประกอบอาชีพอิสระ ได้แก่ การค้าบริการทางเพศในต่างแดน เช่น ญี่ปุ่น เกาหลี ไต้หวัน สิงคโปร์ มาเลเซีย ฮองกง และเยอรมัน เป็นต้น กลับสู่ภูมิลำเนา
  - ประเภทที่ 2 ผู้หญิงดอกคำใต้วัยทำงาน ประกอบอาชีพอิสระ ได้แก่ การค้าบริการทางเพศในชุมชนเมือง เช่น กรุงเทพฯ หาดใหญ่ - สงขลา และภูเก็ต เป็นต้น กลับสู่ภูมิลำเนา
  - ประเภทที่ 3 ผู้หญิงดอกคำใต้วัยทำงาน ประกอบอาชีพอิสระ ได้แก่ รับจ้างทั่วไป ค้าขาย ทำนา ทำไร่ ทำสวน เป็นผู้หญิงทั่วไป ส่วนหนึ่งและอีกส่วนหนึ่งเป็นผู้หญิงเข้ารับการศึกษาระดับที่สูงขึ้น
3. การว่างงานแฝง (Disguised Unemployment) หมายถึง ภาวะการว่างงานที่มีการทำงาน โดยใช้แรงงานส่วนเกินจำนวนมาก แต่ให้ผลผลิตต่อหน่วยน้อยหรือเท่ากับศูนย์ เช่น แรงงานในภาคเกษตรหรือกิจการในครอบครัว

4. ปัจจัยผลัก (Push Factors) หรือปัจจัยภายใน (Internal Factors) ได้แก่ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ สภาพแห้งแล้ง ผลผลิตไม่คุ้มทุน ระบบนิเวศวิทยาเปลี่ยนไป เกิดการว่างงานแฝง การทำมาหากินลำบาก ตรากตรำ  
ปัจจัยดึงดูด (Pull Factors) หรือปัจจัยภายนอก (External Factors) ได้แก่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และจิตใจ ซึ่งสนองตอบความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ความสะดวกสบาย แหล่งน้ำ ที่ทำมาหากิน อุดมสมบูรณ์ การศึกษา การมีงานทำ การมีรายได้ การมีคุณภาพชีวิตที่ดี
5. การเข้าถึงทรัพยากร หมายถึง การมีทรัพย์สิน รายได้ การศึกษา การได้มาโดยทางการผลิตซ้ำ สืบทอดมรดก การครอบครอง สิทธิการเป็นเจ้าของหรือ กรรมสิทธิ์ ความรู้ ทักษะ ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งนำมาใช้ให้ก่อประโยชน์
6. ความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิต หมายถึง การทำหน้าที่ในการกำหนดการเข้าถึง (Access to) และการควบคุม (Control Over) เครื่องมือการผลิต (Means of Production) และผลิตผล
7. วัฒนธรรมชุมชน หมายถึง วิธีการดำรงชีวิตทั้งหมดรวมถึงความเชื่อระบบคุณค่าอาชีพ การกิน การอยู่ การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ ไปจนกระทั่งนิสัยใจคอและวิถีแก้ปัญหากการดำรงรักษาสุขภาพหรือการแพทย์พื้นบ้าน ล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ (ประเวศ วะสี, 2542 : 25)